

Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo, rodzina, red. J. Augustyn, WAM, Kraków 2014, ss. 584.

Tematyka związana z małżeństwem i rodziną jest bliska Kościołowi od samego początku jego istnienia. Współcześni papieże również nie pozostają obojętni na tę wspólnotę życia i miłości, w której człowiek się poczyna, a potem rodzi i wzrasta. Wynika to po części z faktu, że małżeństwo jest sakramentem, a każdy sakrament zgodnie z nauką Kościoła jest znakiem łaski Bożej, w więc znakiem miłości. Dlatego też papież Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Christifideles laici* nawołuje do otoczenia opieką wspólnotę małżeństwa i rodziny, natomiast papież Franciszek w swojej pierwszej encyklice *Lumen fidei* zauważa, że to wiara jest drogą do odkrywania autentycznej miłości, wierności i nierozzerwalności małżeńskiej, a także do odpowiedzialnego i ofiarnego rodzicielstwa. Tegoroczny synod biskupów o wyzwaniach duszpasterskich związanych z rodziną w kontekście ewangelizacji potwierdza aktualność potrzeby związanej z troską o miłość, małżeństwo i rodzinę.

Publikacja *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo, rodzina* pod redakcją Józefa Augustyna SJ powstała jako odpowiedź na potrzebę pogłębionej refleksji na temat wskazany w jej tytule. Prezentuje

ona chrześcijańskie podejście do przedstawionej problematyki i obejmuje bogaty materiał na temat budowania relacji międzyludzkich, a więc miłości, przyjaźni, narzeczeństwa, małżeństwa i rodziny. Recenzowana książka ma charakter poradnika przeznaczonego dla szerokich środowisk, zarówno świeckich, jak i kościelnych, a polecana jest szczególnie doradcom rodzinnym i terapeutom, ale też duszpasterzom, wykładowcom seminaryjnym oraz alumnom. Książka została opublikowana przez krakowskie wydawnictwo WAM w 2014 roku.

Na strukturę recenzowanej publikacji składa się słowo wstępne, wprowadzenie, jedenaście rozdziałów oraz spis treści. Zawarta tutaj treść to w głównej mierze artykuły opublikowane wcześniej w kwartalniku „Życie Duchowe”, a także teksty pochodzące z dwóch książek autorstwa Józefa Augustyna SJ – *Duchowość kobiety* i *Duchowość mężczyzny*. Artykuły z kolejnych rozdziałów publikacji można podzielić na trzy części. Trzy pierwsze rozdziały stanowią pierwszą część, w której mowa jest o ludzkiej miłości, miłości samego siebie, a także życiu w przyjaźni. Cztery następne rozdziały składają się na drugą część publikacji, poświęconą małżeństwu. Kolejne trzy rozdziały, stanowiące trzecią część książki, podejmują refleksje na temat relacji rodzinnych, macierzyństwa, ojcostwa i kwestii dotyczących wychowania dzieci.

Rozdział pierwszy podejmuje temat ludzkiej miłości. Autorzy zwracają tu uwagę na to, iż miłość ludzka pochodzi od Boga, który jest Miłością (s. 13). Już samo stwarzanie świata i człowieka przedstawione jest tutaj jako proces miłości, która pozwala poznać Boga i otworzyć się na drugiego człowieka, nawet nieprzyjaciela. Rozdział ten porusza także ciekawy temat antynomii postaw miłości i nienawiści oraz dotyka zagadnienia zazdrości, dokonując interesującego podziału na uczucie zazdrości, która nie podlega ocenie moralnej, i zazdrość rozumianą w kategorii zynu (s. 43).

Drugi rozdział, zatytułowany *Kochać samego siebie*, jest próbą opisu i wyjaśnienia zagadnienia związanego z miłością samego siebie. Autorzy dokonują tu analizy biblijnego przykazania miłości, próbując wyjaśnić, na czym polega miłość własna i bliźniego. W tym rozdziale zaproponowano ciekawy „rachunek sumienia z miłości własnej” (s. 73), czyli propozycja pomocy wejścia w głąb siebie, w celu dokonania autorefleksji dotyczącej postawy miłości wobec siebie samego. Ta część publikacji poświęcona jest także zagadnieniu asertywności.

W trzecim rozdziale, noszącym tytuł *Żyj w przyjaźni*, autorzy podejmują refleksje dotyczącą fenomenu przyjaźni. Zostaje dokonana „pochwała przyjaźni” (s. 89), która widziana jest jako „coś więcej” niż tylko wzajemna akceptacja, szacunek, wspólne spędzanie czasu czy wzajemna przysługa; przyjaźń, zdaniem autorów, zakłada „głębokie wewnętrzne porozumienie oraz wspólną płaszczyznę spotkania i dialogu” (s. 90). W rozdziale tym dokonana została także interesująca analiza przyjaźni w ujęciu św. Augustyna.

Rozdział czwarty publikacji poświęcony jest kobiecie. Autorzy pytają tu o tożsamość kobiety, ukazują męski punkt widzenia miejsca kobiety w rodzinie, a także perspektywę feministyczną współczesnych modeli kobiecości. Interesująca jest również refleksja dotycząca Maryi, Pięknej Kobiety, Oblubienicy i Matki.

W piątym rozdziale, zatytułowanym *Mężczyzna*, dokonana została próba analizy istoty męskości oraz opisu miejsca mężczyzny w rodzinie z kobiecego punktu widzenia. W tym rozdziale poświęcono także uwagę męskiej wrażliwości i pewności siebie, a także męskości jako drogi do ojcostwa. Interesujące są refleksje dotyczące sensu inicjacji mężczyzny, jak również miejsca mężczyzny przed Bogiem. Autorzy proponują też ciekawą „osobistą medytację” (s. 213) na temat osoby Jezusa Chrystusa jako dojrzałego mężczyzny.

Szósty rozdział poświęcony jest kobiecości i męskości. Podjęto tutaj refleksję na temat duchowości mężczyzny i kobiety, jak również dokonano interesującej analizy dotyczącej stworzenia człowieka „jako mężczyznę i niewiastę” (por. Rdz 1,27). W tym rozdziale autorzy zajmują się także rozważaniami odnoszącymi się do ludzkiego ciała.

Małżeństwo to tytuł siódmego rozdziału publikacji. Ta część wydaje się stanowić centrum całości i jest najobszerniejszym rozdziałem. Tutaj zostaje podjęta tematyka małżeństwa widzianego w świetle nauki Kościoła. Autorzy podejmują refleksję na temat miłości, wierności i trwałości małżeńskiej, zastanawiają się nad kondycją polskich małżeństw, a także dotykają zagadnień dotyczących pokonywania kryzysów małżeńskich. Ciekawa jest refleksja na temat związku pomiędzy osobowością współmałżonków a ich wzajemną relacją. Ostatnia część tego rozdziału poświęcona jest tema-

tyce przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie zaproponowanego przez Komisję Episkopatu Włoskiego do Spraw Rodziny i Życia.

W ósmym rozdziale publikacji tematyka skupia się wokół macierzyństwa. Autorzy opisują proces stawania się i bycia dojrzałą matką, a także podejmują temat relacji pomiędzy matką i córką. Macierzyństwo widziane jest tutaj jako „dar z siebie” (s. 389) oraz „droga ku wolności” (s. 393).

Ojcostwo to tematyka i zarazem tytuł dziewiątego rozdziału. Interesująca jest propozycja „dziesięciu przykazań dojrzałego ojcostwa” (s. 401), które zdaniem autorów jest „szczytem karier męskich” (s. 425). Pokazany jest tutaj m.in. współczesny obraz ojca i męskości, a także skutki ojcowskiej nieobecności.

Obszerny dziesiąty rozdział publikacji poświęcony jest tematyce wychowywania dzieci. Dokonano tutaj analizy procesu rozwoju i kształtowania emocji u dzieci, a także analizy dotyczącej wychowania chłopców. Autorzy przedstawiają postać św. Jana Bosko jako wychowawcę chłopców, jak również opisują pedagogikę „mądrej miłości” (s. 479) Janusza Korczaka. Niezwykle interesująco zostaje w tej części przedstawiony sposób, w jaki „nie należy kochać dzieci” (s. 487). Zwrócona jest także uwaga na to, iż w procesie wychowania trzeba pamiętać o wpływie dzieciństwa na tworzenie się obrazu Boga u dzieci. W tym rozdziale podjęta jest też tematyka wychowania do życia w rodzinie.

Ostatni, jedenasty rozdział publikacji to *Zagadnienia szczegółowe*. Tutaj autorzy analizują fenomen singli oraz homoseksualizmu. Ciekawa jest analiza współczesnego lęku przed odpowiedzialnością. W tej części zamieszczony jest List Pastorski o Małżeństwie i Rodzinie Episkopatu Polski. Podjęta zostaje także próba refleksji na temat ideologii *gender*.

Recenzowana publikacja nabiera szczególnej wartości w obliczu wspomnianego już wyżej tegorocznego synodu biskupów dotyczącego rodziny. Stanowi ona doskonałą pozycję zachęcającą do dalszej refleksji oraz pracy duszpasterskiej ukierunkowanej na przygotowanie młodych do dojrzałego przeżywania miłości i małżeństwa, „pomagania małżonkom przeżywającym kryzys, rodzicom wychowującym dzieci, a także osobom rozwiedzionym i żyjącym w związkach niesakramentalnych oraz osobom samotnym zmagającym się w poszukiwaniu tego kształtu miłości, do którego powołuje ich Pan Bóg wbrew wszelkim ich ograniczeniom i ludzkim słabościom” (s. 10).

Książkę wyróżnia nie tylko podejście chrześcijańskie do tematyki miłości, małżeństwa i rodziny, ale także jego integracja z podejściem filozoficznym, psychologicznym i pedagogicznym, co pozwala na szerokie spojrzenie i głębszą refleksję nad podejmowanymi zagadnieniami. Obok walorów treściowych, to właśnie bogactwo ujęcia prezentowanych zagadnień stanowi niezwykle mocną stronę prezentowanej publikacji.

Ks. Piotr Tymosiewicz
(UPS, Rzym)